

Bee-com a 21st century communicator

Een routeplanner voor 21e-eeuws
communiceren met niet-vakgenoten

Docentenhandleiding

Bee-com

a 21st century communicator.

Ontwikkeld door:
Carolien Frijns, Jeroen Lievens, Michiel Kragten, Bart Geerts,
Sebastiaan Jans, Lieve Luyten en Karine Nicolay

Bee-com a 21st century communicator kwam tot stand met steun van het
Onderwijsontwikkelingsfonds van de Associatie KU Leuven en de Faculteit Industrieel
Ingenieur FI² in Diepenbeek.

© *Bee-com a 21st century communicator*. Een routeplanner voor 21e-eeuws communiceren met
niet-vakgenoten. Ontwikkeld in het kader van het project OOF 2011/09 Communicatief vaardig in de 21e eeuw:
strategisch en professioneel communiceren met woord en beeld. Bekijk de projectbeschrijving op de website van
de Associatie KU Leuven voor meer informatie: <http://associatie.kuleuven.be/onderwijs/oof/2011/09>

Vormgeving: Michiel Kragten (routeplanner) en Carolien Frijns (foto's)

Communicatief vaardig in de 21e eeuw

De routeplanner werd ontwikkeld in het kader van het project Communicatief vaardig in de 21e eeuw. De ontwikkelaars werkten nauw samen met verschillende actoren in het hoger onderwijs. Hieronder wordt de samenstelling van het projectteam en de klankbordgroep verder toegelicht.

Projectteam

Dit project werd geleid door dr. Jeroen Lievens (FIW, KU Leuven), en uitgevoerd door een multidisciplinair team bestaande uit: Carolien Frijns (Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven), Michiel Kragten (MAD-faculty, KU Leuven), dr. Bart Geerts (Image&Word, KU Leuven), Lieve Luyten (Sociaal Werk, Thomas More Kempen), Sebastiaan Jans (ED+ict, KHLim) en Karine Nicolay (K-Point, Thomas More Kempen). Wil je meer weten over de ontwikkelaars? Neem een kijkje op de website van de routeplanner: <https://associatie.kuleuven.be/np/beecom>

Klankbordgroep

dr. Lieve Verheyden (Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven) en dr. Elke Peters (Thomas More Antwerpen) vormden een actief klankbord, en waren bereid om verschillende versies van de routeplanner aan een kritische blik te onderwerpen. Heel wat docenten en studenten waren bereid om met testversies van de routeplanner aan de slag te gaan en hielpen ons om de routeplanner te optimaliseren. We bedanken dr. Dagmar Versmissen, Annelies Deprez en dr. Miet Craeynest (Toegepaste Psychologie, Thomas More Antwerpen), Guido Cajot (Lerarenopleiding Lager Onderwijs, KHLim), Katrien Verelst (Sociaal Werk, Thomas More Kempen) en Karine Nicolay (Toegepaste Informatica, Thomas More Kempen), prof. dr. Koen Jaspaert en Hannelien Del'haye (Bedrijfscommunicatie, KU Leuven) en Kristien Coussemment (Taalbeleid & Lerarenopleiding Secundair Onderwijs, Groep T), en al hun studenten.

Inhoudsopgave

Inleiding	6
Waarvoor dient de routeplanner?	6
Waarom is de routeplanner ontwikkeld?	6
Hoe is de routeplanner tot stand gekomen?	8
Waarvoor kun je de routeplanner gebruiken?	8
Hoofdstuk 1: Klaar voor de start?	10
1.1 Waaruit bestaat de routeplanner?	10
1.1.1 Modulaire routeplanner	11
1.1.2 Verzameling wegwijzers	13
1.1.3 Website	14
1.1.4 Stappenplan	15
1.2 Waarvoor kun je de routeplanner inzetten?	15
1.3 Hoe zorg je voor een sterke casus?	16
Hoofdstuk 2: Aan de slag!	18
2.1 Scenario 1: de routeplanner als inleiding tot doelgericht communiceren	19
2.2 Scenario 2: de routeplanner als flexibel onderwijs- en evaluatie-instrument	20
2.3 Scenario 3: de routeplanner als integraal onderwijs- en evaluatie-instrument	21
2.4 Welke rol neem je als docent op?	22
Hoofdstuk 3: Hoe gaat het?	23
3.1 Wat betekent <i>evalueren</i> en waarom doen we het?	23
3.2 Wat evalueer je?	24
3.3 Hoe evalueer je tussentijds?	25
3.4 Hoe evalueer je de studenten aan het einde van de rit?	26
Hoofdstuk 4: Nog eens!	29
Referenties	30
Voor wie meer wil lezen	30
Voor wie meer wil klikken	30
Bijlage 1: voorbeeldcasussen	32
Sector gezondheid	32
Casus 1: Holebi en transgender bij de politie?	32
Casus 2: Roken bij psychiatrische patiënten?	33
Casus 3: Screening darmkanker bij allochtone mannen	33
Casus 4: Suïcidepreventiedraailboek bij lectoren	34
Sector onderwijs	34
Casus 5: Een reis rond de wereld?	34
Casus 6: "Chips, da's toch van patatten gemaakt?"	36
Sector communicatie	37
Casus 7: Ontwikkel een campagne over historisch-culturele studierichtingen	37
Sector technologie	39
Casus 8: Veiligheid op de werkvloer	39
Sector informatica	40
Casus 9: De digitale kloof gedicht?	40
Bijlage 2: observatiewijzer	41
Bijlage 3: reflectiesjablonen	44

Inleiding

Waarvoor dient de routeplanner?

Het hoger onderwijs heeft de taak om studenten voor te bereiden op hun toekomstige rollen in het werkveld en de samenleving. Dat vraagt onderwijs dat krachtig, motiverend en levens-echt is. Onderwijs dat over de eigen (hoge)schoolmuur durft te kijken.

Bee-com a 21st century communicator. Een routeplanner voor 21e-eeuws communice-ren met niet-vakgenoten wil hieraan een steentje bijdragen. De routeplanner ondersteunt studenten bij het denken, de planning en de uitvoering van 21e-eeuwse communicatie met niet-vakgenoten. Ze leren onder andere hoe ze hun communicatie het best op hun doelgroep afstemmen, met welke media ze kunnen werken en hoe ze een communicatief ontwerp testen en optimaliseren.

Waarom is de routeplanner ontwikkeld?

Er liggen twee redenen aan de ontwikkeling van de routeplanner ten grondslag. De eerste reden heeft met het doel van hoger onderwijs te maken, de tweede reden is gerelateerd aan de complexiteit van 21e-eeuwse communicatie.

Ten eerste: hogeschoolstudenten moeten niet alleen vakinhoudelijk expert worden. Ze moeten ook over onderdelen van dat vak met leken kunnen communiceren. Een ICT'er moet bijvoorbeeld aan zijn collega's zonder ICT-achtergrond uitleggen hoe een nieuw computer-programma werkt. Een leerkracht ontwikkelt lessen en lesmateriaal voor allerlei leerlingen en communiceert met allerlei ouders: laag- en hoogopgeleide, Nederlandstalige en anders-talige ouders. Een psycholoog zet interventies op met de bedoeling om het leefpatroon van mensen met verschillende achtergronden positief te beïnvloeden. De ICT'er, leerkracht en psycholoog hebben met elkaar gemeen dat ze hun doel beter bereiken als ze op maat van de doelgroep communiceren.

Ten tweede: communicatie in de 21e eeuw vereist heel wat vaardigheden. Naast vakinhoudelijke kennis komt er ICT aan te pas, grafische vormgeving, doelgericht communiceren en inzichten in *user-centered design* (zie onder andere Maguire, 2001). Docenten zijn door-gaans niet zo breed opgeleid: ze beschikken over vakinhoudelijke kennis, maar daarom niet noodzakelijk over kennis van ICT, grafische vormgeving en communicatie. Of ze zijn op de hoogte van één van deze domeinen doordat ze daarin een opleiding hebben genoten. Dat heeft als gevolg dat authentieke, realistische opdrachten waarin deze domeinen op een na-tuurlijke wijze samenkomen, zoals het opzetten van een campagne ter voorkoming van *gay bashing* door het politiekorps, moeilijk in het hoger onderwijs ingang vinden. Of wel ingang vinden, maar daarbij gereduceerd worden tot één specifiek domein, bijvoorbeeld dat van de correct opgestelde informatieve brief.

21e-eeuwse communicatie gaat verder dan dat. Daarin verenigen zich op z'n minst vier do-meinen: ICT, grafische vormgeving, taal of communicatie en *user-centered design*. Omdat het moeilijk is om in deze vier domeinen tegelijk deskundig te zijn, is er de routeplanner: die maakt de basiskennis en -vaardigheden uit deze vier domeinen toegankelijk voor een breed publiek.

Figuur 1: Studenten Bedrijfscommunicatie (KU Leuven, 2012-2013) krijgen te horen wie de beste campagne over opleidingen aan de faculteit Letteren heeft ontwikkeld.

Hoe is de routeplanner tot stand gekomen?

Eerst is een competentiematrix opgesteld, die de containerterm *doelgericht professioneel communiceren* heeft uitgezet als een reeks *can-do statements*, die op hun beurt zijn geanalyseerd op hun constituerende kennis, vaardigheden en attitudes. Deze matrix kwam tot stand op basis van gesprekken met experts, docenten en beroepsuitoefenaars in de vakgebieden psychologie, lerarenopleiding en informatica.

In die vakgebieden werden in de academiejaren 2011-2012 en 2012-2013 pilootprojecten opgezet.¹ Heel wat docenten en studenten gingen met testversies van de routeplanner aan de slag. De docenten daagden hun studenten uit met realistische casussen, en brachten op deze manier hun onderwijspraktijk dichterbij de wereld buiten de klas.² De projectmedewerkers brachten de behoeften van studenten en docenten in kaart, en observeerden op welke wijze ze met de routeplanner aan de slag gingen.

Uit de pilootfase concludeerden we onder andere dat het didactische instrument voor de uitdaging stond om verschillende dualiteiten te verenigen:

- het moest studenten leren het complexe ontwerpproces te structureren, evenwel zonder een strikt te volgen recept te vormen;
- het moest laagdrempelig zijn, maar tegelijk voldoende uitdagingen bevatten voor studenten en docenten met meer voorkennis;
- en het moest abstracte inzichten in het ontwerpproces mogelijk maken maar studenten ook ondersteunen bij de ontwikkeling van concrete *communication designs*.

Op basis van testsessies met studenten en focusgroepgesprekken en enquêtes met docenten en studenten in verschillende opleidingscontexten werd de routeplanner gaandeweg bijgeschaafd en geoptimaliseerd. Op die manier is er een breed inzetbare, opleidingsoverstijgende routeplanner ontwikkeld.

Waarvoor kun je de routeplanner gebruiken?

De routeplanner kun je op drie manieren in je lespraktijk gebruiken. Deze manieren impliceren een steeds intensievere inzet van de routeplanner in een opleidingsonderdeel. Je kunt de routeplanner, ten eerste, inzetten om studenten in een beperkt aantal lesuren kennis te laten maken met communicatie met niet-vakgenoten in de 21e eeuw. In dat geval biedt de routeplanner een **inleiding** en een aantal handvatten waarmee studenten achteraf zelfstandig hun communicatie vormgeven en uitwerken.

Je kunt de routeplanner, ten tweede, als **flexibel onderwijs- en evaluatie-instrument** gebruiken. Als je bijvoorbeeld met een concreet thema werkt (communiceren met ouders, een campagne uitwerken of een handleiding bij een nieuw product ontwikkelen), dan kan de routeplanner concrete ondersteuning bieden op het vlak van de conceptualisering van het ontwerpproces en de uitvoering ervan. Je bepaalt zelf welke onderdelen van de routeplanner je bij deze ondersteuning inzet.

—
Figuur 2: What is in a name?

¹ In totaal werkten zeven opleidingen mee, namelijk: Toegepaste Psychologie (Thomas More Antwerpen), Toegepaste Informatica (Thomas More Kempen), Lerarenopleiding Lager Onderwijs (KHLim), Lerarenopleiding Secundair Onderwijs (Groep T), Communicatie- & Media Design (KHLim), Industriële Wetenschappen en Technologie (KU Leuven) en Bedrijfscommunicatie (KU Leuven).

² Zie Bijlage 1 voor aantal voorbeelden van die casussen.

Je kunt de routeplanner, ten derde, ook als **integraal onderwijs- en evaluatie-instrument** inzetten. In dit geval zet je de routeplanner in bij alle stappen van het ontwerpproces, en vormt de routeplanner de rode draad in je onderwijs en evaluatie.

In alle gevallen biedt de routeplanner ondersteuning bij zowel de conceptualisering als de concrete uitvoering van communicatie. Voor de conceptualisering reikt de routeplanner een fasering aan die studenten helpt hun ontwerpproces te visualiseren en te plannen. Voor de concrete uitvoering van het ontwerp reikt de routeplanner toegankelijke en kernachtige steekkaarten aan. Die steekkaarten ontsluiten tips, tools en technieken bij de eerder genoemde domeinen, namelijk: taal, ICT, grafische vormgeving en het proces van *user-centered design*. Studenten vinden er bijvoorbeeld hoe ze de doelgroep kunnen analyseren, hoe ze gemeenschappelijke kennis tussen hen en de doelgroep kunnen inschatten en die informatie kunnen gebruiken om doelgericht te communiceren en hoe ze ontwerpen kunnen testen en optimaliseren. Op deze manier wijzen de steekkaarten de weg naar een volgende stap in het ontwerpproces. Verderop en op de website bij de routeplanner worden de steekkaarten dan ook "wegwijzers" genoemd. De wegwijzers bieden je als docent het bijkomende voordeel dat je ook zonder of met beperkte voorkennis over 21e-eeuws communiceren met de routeplanner aan de slag kunt gaan.

In deze handleiding lees je hoe dat werkt. Hieronder vind je een overzicht van wat er in elk hoofdstuk aan bod komt.

- In Hoofdstuk 1 "Klaar voor de start?" lees je waaruit de routeplanner bestaat, waarvoor je hem kunt inzetten en hoe je een goede casus kunt ontwikkelen of identificeren om met de routeplanner aan de slag te gaan.
- In Hoofdstuk 2 "Aan de slag!" vind je didactische scenario's die toelichten op welke wijze je de routeplanner in de klas kunt gebruiken.
- Hoofdstuk 3 "Hoe gaat het?" gaat in op evalueren. Je krijgt tips om zowel het proces als de eindproducten van je studenten te evalueren.
- Hoofdstuk 4 "Nog eens!" staat in het teken van de evaluatie van het gebruik van de routeplanner zelf.

! LET OP !

Hoe kun je definitieve schade aan het materiaal voorkomen?

De centrale zeshoek en de (dis)like-duimpjes mogen uitsluitend beschreven worden met whiteboardstiften van het merk **Edding, type 28**. De markeringen zijn eenvoudig te verwijderen met wasbenzine. Andere whiteboardstiften zijn mogelijk niet verwijderbaar, en brengen dus definitieve schade aan aan het instrument. Als je niet over whiteboardstiften van het juiste type beschikt, maak dan gebruik van papier dat je op de centrale zeshoek legt of van post-its die je op de (dis)like-duimpjes plakt.

De geschikte whiteboardstiften: Edding, type 28

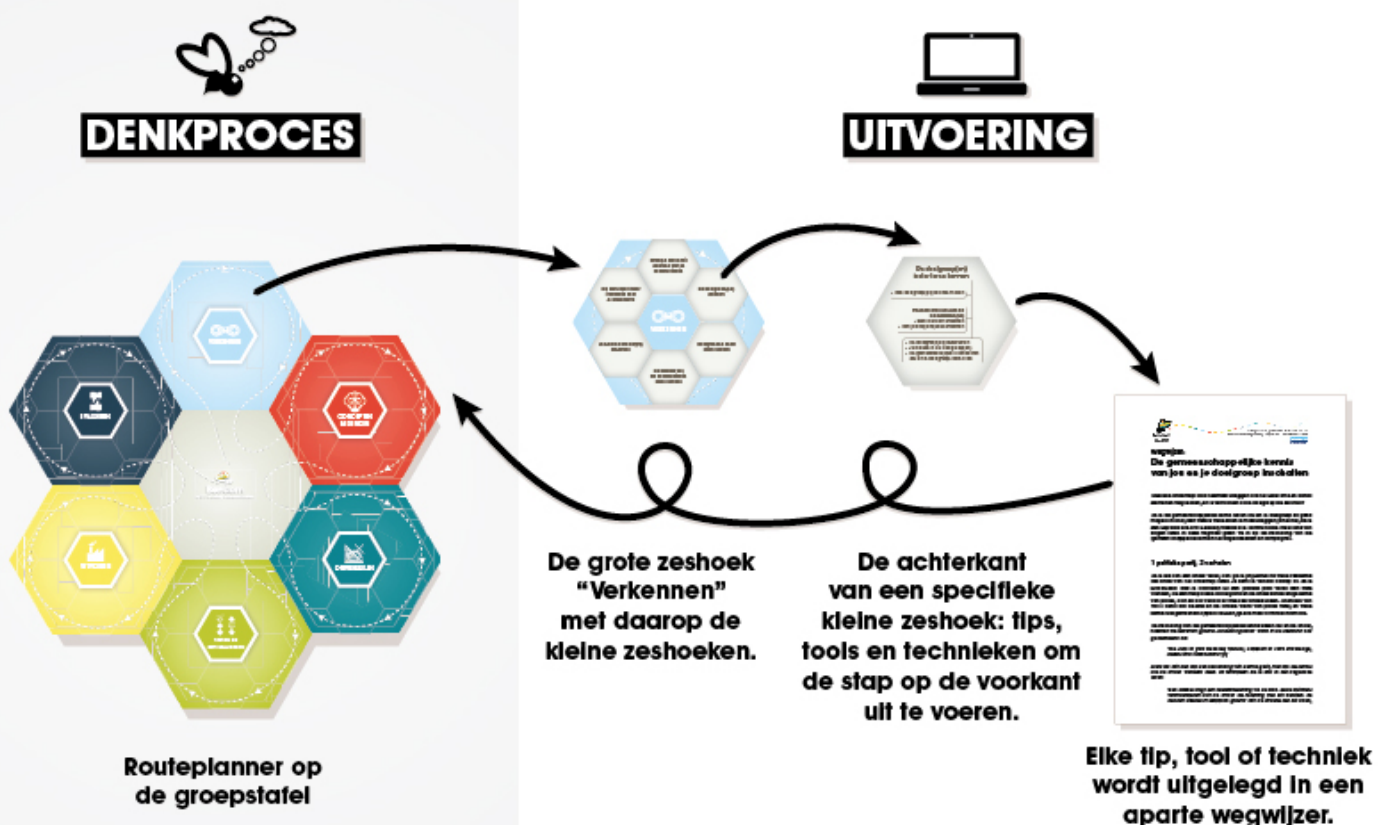
Andere types whiteboardstiften zijn mogelijk niet geschikt

Hoofdstuk 1:

Klaar voor de start?

1.1 Waaruit bestaat de routeplanner?

De routeplanner is modulair opgebouwd en bestaat uit grote en kleine zeshoeken, een verzameling wegwijzers, een website, een leidraad en een docentenhandleiding. De verschillende onderdelen van de routeplanner ondersteunen het denkproces (conceptualisering) en het communicatieve ontwerp (uitvoering) zonder dat er een strikt te volgen recept opgedrongen wordt. Figuur 3 geeft de onderdelen van de routeplanner weer en de specifieke ondersteuning die zij bieden. De wegwijzers zijn terug te vinden op de website bij de routeplanner: <https://associatie.kuleuven.be/np/beecom>

Figuur 3: De routeplanner ondersteunt de vormgeving van het denkproces en de uitvoering van de communicatie.

Uit Figuur 3 kun je afleiden dat de routeplanner met de grote en kleine zeshoeken op het denkproces inwerkt. Het doel daarvan is om studenten te laten nadenken over het doel van de communicatie, de doelgroep, de manier waarop ze die doelgroep het best kunnen bereiken, de manieren waarop ze hun ontwerp(en) kunnen testen en de wijze waarop ze kunnen nagaan of de communicatie het gewenste effect heeft bereikt.

1.1.1 Modulaire routeplanner

De routeplanner³ is modulair opgebouwd: hij bestaat uit grote en kleine zeshoeken.

Grote zeshoeken

De routeplanner bestaat, allereerst, uit zeven grote zeshoekige tegels met elk een diameter van ongeveer 36 cm. De routeplanner helpt studenten om te leren dat doelgericht communiceren geen eenmalige en geïmproviseerde actie is, maar een reeks van acties waaraan een gedegen conceptualisering vooraf gaat. Bij het vormgeven van die reeks van acties krijgen de studenten structuur, maar nemen ze tegelijkertijd het heft in eigen handen: de routeplanner geeft richting aan hun denken, maar ze beslissen zelf hoe ze de routeplanner opbouwen. De docent vraagt de studenten om de zeshoeken in een voor hen logische volgorde te leggen. Op die manier krijgen studenten geen strikt te volgen recept voorgeschoteld maar worden ze uitgedaagd om zelf na te denken hoe ze het ontwerpproces zullen aanpakken. Op een later moment vergelijken de studenten hun fasering met die van medestudenten en die van de website bij de routeplanner. Ze geven aan waarom ze de routeplanner op de betreffende wijze hebben opgebouwd en worden, naar aanleiding van de uitwisseling met medestudenten, uitgenodigd om hun initiële opbouw eventueel aan te passen. Figuur 4 geeft de preferentiële⁴ volgorde van de zeshoeken weer.

Figuur 4: Routeplanner in de preferentiële volgorde

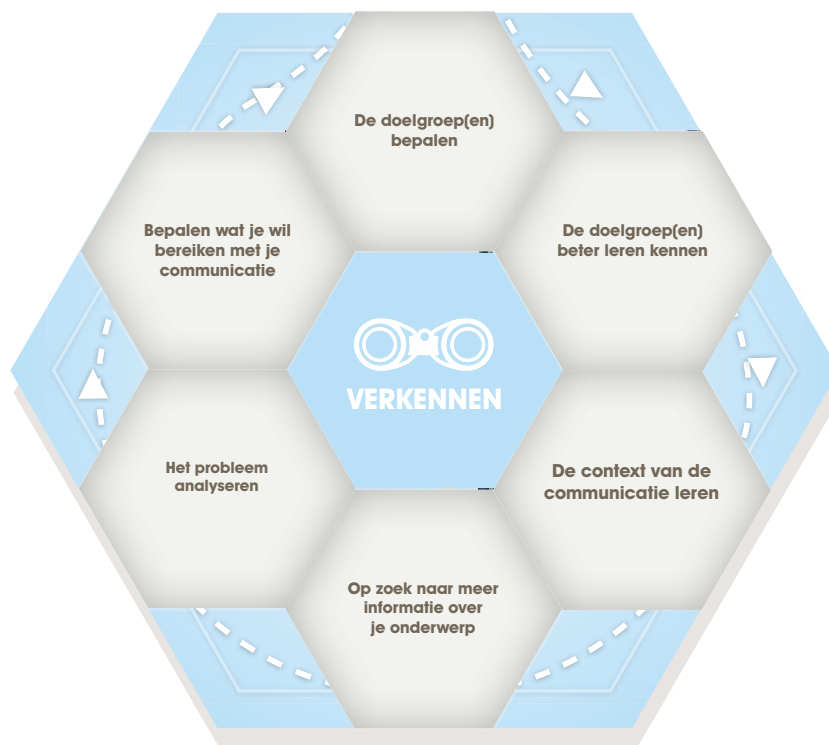
³ Met "routeplanner" verwijzen we zowel naar de tastbare grote en kleine zeshoeken als naar het complete pakket (de fysieke routeplanner, de website, de wegwijzers, de leidraad en de docentenhandleiding). Hoewel dit enige verwarring kan veroorzaken, hebben we ervoor gekozen om het totaalpakket geen "toolkit" of "spelbord" te noemen. Omdat het pakket docenten en studenten ondersteuning biedt bij het denkproces dat gepaard gaat met 21e-eeuwse communicatie, gaat het verder dan het louter aanreiken van instrumenten of gereedschap waarmee ze die 21-eeuwse communicatie kunnen ontwerpen.

⁴ Dit proces is gebaseerd op interviews met professionals uit de vakgebieden vermeld in voetnoot 1 en een literatuurstudie waarbij we naar processen als Plan-Do-Check-Act (PDCA) hebben gekeken. Meer informatie over het vooronderzoek is te vinden in het rapport bij dit project. Je vindt het rapport onder de knop "Downloads" op de website: <https://associatie.kuleuven.be/np/beecom>

De zeshoeken staan voor de verschillende fasen in het proces. Deze fasen liggen in een logische volgorde waarbij iteraties niet uitgesloten zijn. Het proces bestaat uit: *Verkennen*, *Concept(en) bedenken*, *Ontwikkelen*, *Testen en optimaliseren* en *Evalueren*. De middelste zeshoek is een creatieve vrijplaats en geeft ruimte aan het ontwerpen “as a recursive process, an ‘interaction of making and seeing’” (Gero & Kannengieser, 2004, p. 376). De middelste zeshoek is een lege en beschrijfbaar raat waarop studenten met whiteboardstiften van het merk Edding, type 28 hun ideeën kunnen uitwerken en schetsen, en pijlen kunnen trekken om iteraties tussen de verschillende fasen aan te geven. Ze kunnen er ook tussentijdse conclusies met betrekking tot het doel en de doelgroep van de communicatie noteren. Een mogelijke manier om dit te realiseren, is door studenten met de techniek “persona” te laten werken (zie wegwijzer “Je inleven in de doelgroep(en)”). Door deze aspecten in het midden van de routeplanner een plaats te geven, staat de essentie van communiceren met niet-vakgenoten letterlijk centraal, namelijk: een doel(groep)gericht ontwerp.

Kleine zeshoeken

De routeplanner wordt verder verfijnd aan de hand van een set van 29 kleine zeshoeken, met elk een diameter van ongeveer 12 cm. Bij elke grote zeshoek hoort een set van drie tot zes kleine zeshoeken. De kleine raten geven weer welke stappen er binnen een grote zeshoek gezet kunnen worden. Studenten worden uitgedaagd om de relevante kleine zeshoeken bij de juiste grote zeshoek te leggen. Bij *Verkennen*, bijvoorbeeld, zoeken studenten meer informatie over hun onderwerp en bepalen ze de doelgroep(en): richten ze zich alleen op de primaire doelgroep of ook op een intermediaire doelgroep? Wie zou dat kunnen zijn? De studenten zoeken ook manieren om die doelgroep(en) beter te leren kennen. Gaan de studenten de doelgroep een middag *shadowen*, kiezen ze voor observatie en/of duiken ze in achtergrondliteratuur met meer informatie over de levensomstandigheden van hun doelgroep? Figuur 5 geeft de fase *Verkennen* weer, vervolledigd met alle bijbehorende kleine zeshoeken.

Figuur 5: De grote zeshoek *Verkennen*, vervolledigd met de bijbehorende kleine zeshoeken

1.1.2 Verzameling wegwijzers

Op de achterkant van elke kleine zeshoek staan tips, tools en technieken opgesomd die studenten kunnen gebruiken om de stap te zetten die op de voorkant van de zeshoek staat aangegeven. Als studenten de kleine zeshoek "De doelgroep(en) beter leren kennen" (zie Figuur 5) omdraaien, dan vinden ze op de achterkant tips, tools en technieken waardoor ze de doelgroep beter kunnen leren kennen. Figuur 6 geeft de achterkant van de kleine zeshoek "De doelgroep(en) beter leren kennen" weer.

Figuur 6: De achterkant van de kleine zeshoek "De doelgroep(en) beter leren kennen"

De tips, tools en technieken op de achterkant van een kleine zeshoek verwijzen naar de bijbehorende wegwijzers. De wegwijzers helpen studenten om een volgende stap in hun proces te zetten. Ze zijn opgesteld in toegankelijke taal en geven zowel theoretische achtergrondinformatie als praktijkvoorbeelden.⁵ Er zijn in totaal 91 wegwijzers. De studenten worden aangemoedigd om zelf de relevante wegwijzers te verkennen, de aangereikte tips, tools en technieken te gebruiken en aan te geven waarom ze dat doen. De verzameling wegwijzers is terug te vinden op de website, die we in de volgende paragraaf bespreken.

⁵ Eerste versies van de wegwijzers werden aan de praktijk getoetst door studenten en docenten uit de opleidingen vermeld in voetnoot 1 ermee te laten werken en suggesties ter verbetering te laten formuleren. Projectmedewerkers observeerden op welke wijze studenten en docenten met de wegwijzers aan de slag gingen. Tot slot onderwierpen studenten Communicatie- en Multimediadesign (KHLim, MAD-Faculty) de website en wegwijzers aan een usability check waarbij ze nagingen in hoeverre de projectmedewerkers zelf de principes van user-centered design hebben toegepast.

1.1.3 Website

De wegwijzers staan op de website bij de routeplanner, die volgens dezelfde fasering is opgebouwd als de fysieke routeplanner. Figuur 7 geeft de startpagina van de website weer.

Figuur 7: Startpagina van de website bij de routeplanner

Als de studenten op één van de grote zeshoeken klikken, dan wordt die zeshoek – vervolledigd met de bijbehorende kleine zeshoeken – in een nieuw scherm geopend (zie Figuur 5). Als de studenten vervolgens op één van de kleine zeshoeken klikken, dan wordt die kleine zeshoek omgedraaid en zien ze de lijst met tips, tools en technieken (zie Figuur 6). Als de studenten, tot slot, op een specifiek kopje van die lijst klikken, dan krijgen ze de bijbehorende wegwijzer te zien. In de wegwijzers behorende bij *Concept(en) bedenken* krijgen ze bijvoorbeeld tips om hun creativiteit los te maken, bij *Ontwikkelen* kunnen ze onder andere leren hoe ze een stop motion-filmpje kunnen maken.

Op de achterkant van de kleine zeshoek "Doelgroep(en) beter leren kennen" staat bijvoorbeeld de kop "Je doelgroep(en) observeren". Als studenten op dat kopje klikken, dan wordt de bijbehorende wegwijzer (pdf-bestand) geopend. In die wegwijzer vinden studenten informatie over hoe ze zo'n analyse kunnen aanpakken. Deze pdf kunnen studenten op hun computer opslaan en/of afdrukken. Figuur 8 geeft de inleiding van de wegwijzer bij "Je doelgroep(en) observeren" weer.

Wegwijzer: **Je doelgroep(en) observeren**

Een manier om je doelgroep(en) beter te leren kennen, is je doelgroep(er) observeren. Door je doelgroep te observeren kom je te weten hoe je doelgroep zich in alledaagse situaties gedraagt. Je krijgt hiermee belangrijk informatie over je doelgroep, over hun gedrag, noden, problemen, wensen en drijfveren.

Figuur 8: De inleiding van de wegwijzer bij "Je doelgroep(en) observeren"

1.1.4 Stappenplan

Om jou en je studenten te helpen bij het werken met de routeplanner, is er een leidraad of stappenplan ontwikkeld. Het stappenplan kan als een gids gezien worden voor de interactie tussen studenten en de docent, de studenten en de routeplanner en de studenten onderling. We bespreken dit stappenplan in Hoofdstuk 2.

1.2 Waarvoor kun je de routeplanner inzetten?

Je kunt de routeplanner inzetten in opleidingsonderdelen over communicatie of communicatieve vaardigheden. Ook bij opleidingsonderdelen die, op het eerste gezicht, ver van communicatie afstaan komt de routeplanner van pas. Leraren in spe, bijvoorbeeld, moeten lessen en/of lesmateriaal maken voor leerlingen in het basisonderwijs of het secundair onderwijs. Daarbij doen ze ook aan een vorm van doelgroepgerichte communicatie: ze zoeken naar manieren waarop ze hun leerlingen het best kunnen bereiken. Toekomstige bachelors in de Toegepaste Psychologie willen het gedrag van mensen beïnvloeden om ze tot een gezondere levensstijl aan te zetten. Daarbij komt ook doelgroepgerichte communicatie kijken: hoe kunnen zij deze boodschap brengen zodat de persoon in kwestie uitgedaagd wordt om zijn gedrag aan te passen?

Daarnaast is de routeplanner interessant voor docenten zelf. De routeplanner kan ook toegepast worden op wetenschapspopularisering, externe communicatie over schoolprojecten of communicatie met verwante professionals. In onderstaande tabel (Figuur 9) vind je voorbeelden van opleidingsspecifieke en opleidingsoverstijgende toepassingsmogelijkheden van de routeplanner.

OPLEIDINGSSPECIFIEKE TOEPASSINGEN	
Sociaal-agogische opleidingen	Lesmateriaal en lessen ontwikkelen voor leerlingen, studenten of cursisten
	Communiceren met ouders en personen werkzaam in buitenschoolse organisaties
	Communiceren met verwante professionals, bijvoorbeeld CLB en LOP
Zorgopleidingen	Via communicatie gedrag van mensen positief proberen te beïnvloeden, bijvoorbeeld: gezondheidspromotie via interventies
	Toegankelijke informatie geven over medicijnen, behandelingen, ...
Technische opleidingen	Gebruikersinterfaces voor webapplicaties, computerprogramma's, ... ontwikkelen
	Een handleiding schrijven
Opleidingen m.b.t. communicatie	Promotiemateriaal ontwikkelen
	Communiceren met mensen in een organisatie (personeel, eventueel studenten als het om een onderwijsinstelling gaat) en mensen buiten een organisatie (pers, buitenwereld, ...)
OPLEIDINGSOVERSTIJGENDE TOEPASSINGEN	
Communiceren met niet-vakge-noten	Communiceren over schoolprojecten
	Initiatieven voor wetenschapspopularisering (posters, flyers, websites, artikels in nieuwsbrieven)
Communiceren met verwante professionals	Communiceren met docenten in andere vakgebieden of aan andere onderwijsinstellingen, medewerker

Figuur 9: Opleidingsspecifieke en opleidingsoverstijgende toepassingen van de routeplanner

1.3 Hoe zorg je voor een sterke casus?

Om met de routeplanner aan de slag te gaan, heb je een goede beginsituatie nodig. Daarvoor werk je met een sterke casus waarin een echte of fictieve organisatie een probleem of vraag aan de studenten voorlegt. Een sterke casus bevat minimaal de volgende twee aspecten:

- (1) een realistische contextbeschrijving: iets wat studenten in het echte (beroeps)leven kunnen tegenkomen,
- (2) een uitdagende kloof. Er moet, ten eerste, een kloof zijn tussen een feitelijke en wenselijke situatie die door goede communicatie overbrugd kan worden. Er moet, ten tweede, een kloof zijn tussen wat de studenten al kunnen en wat er in de casus gevraagd wordt (iets wat studenten nog niet kunnen). De opdracht die de casus bevat, moet dus voldoende kansen tot leren bieden.

Daarnaast geef je, vanuit je rol als docent, aan welke verwachtingen je hebt ten opzichte van de studenten. Je vertelt onder andere wanneer het werk klaar moet zijn en op basis van welke criteria hun werk geëvalueerd wordt. Je kunt deze verwachtingen ook in de casus integreren, door bijvoorbeeld aan te geven dat de organisatie of opdrachtgever voor een bepaalde datum een eindproduct verwacht dat aan een reeks criteria voldoet. Merk op dat je bij voorkeur zoveel mogelijk open laat hoe de output eruit moet zien. De best mogelijke output (een brief, een campagne, een stop motion-filmpje, een Facebook-peiling, een brochure, ...) volgt immers, onder andere, uit de doelgroepanalyse.

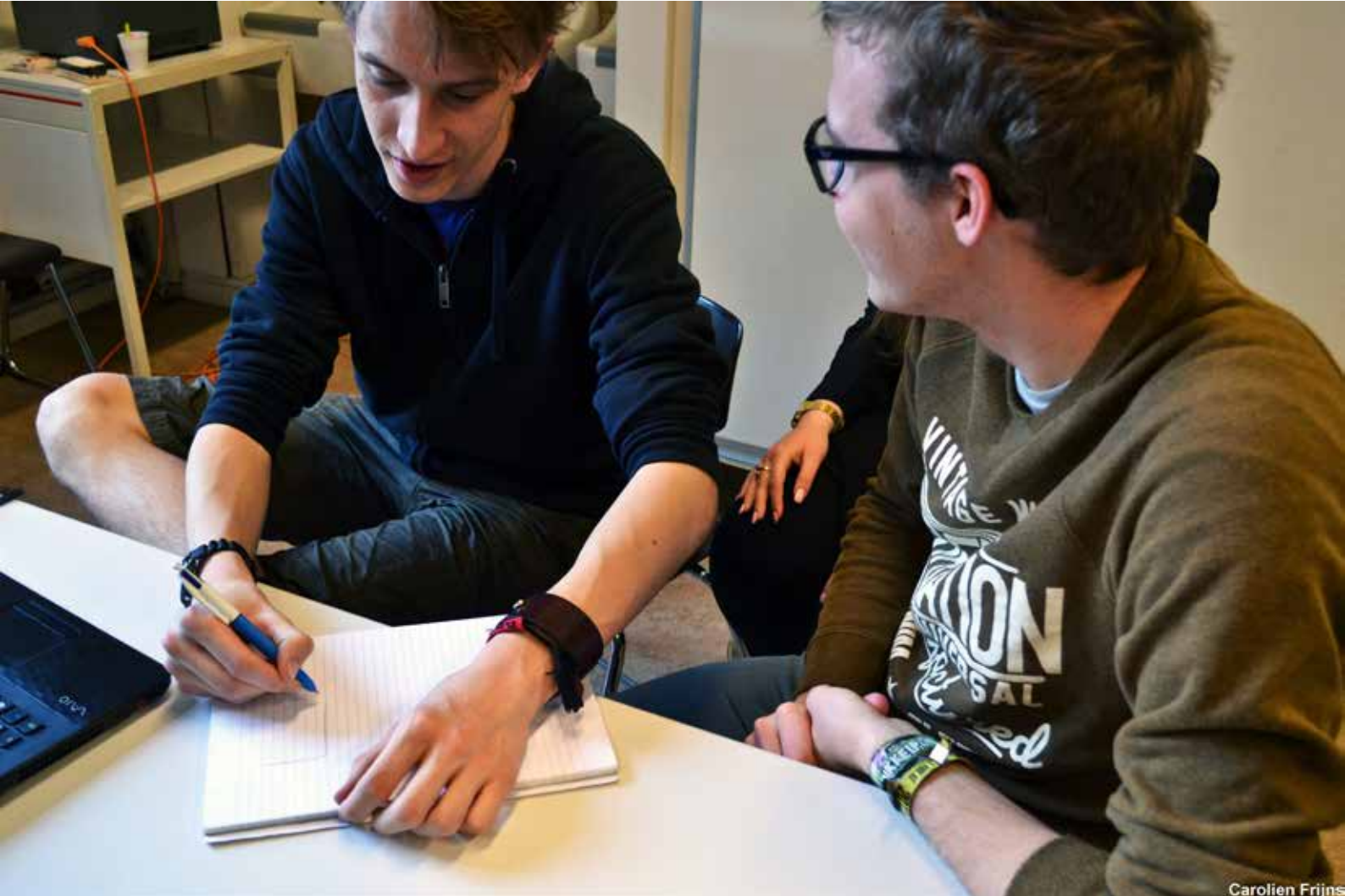
De casus kan op verschillende manieren aan studenten voorgelegd worden. Het kan een tekst zijn, een (fictieve) brief van een organisatie, maar het kan ook een interview zijn, waarin een medewerker van die organisatie het probleem uitlegt en de studenten om hulp vraagt.

Als je een casus ontwikkelt of ernaar op zoek gaat, dan is het handig om deze drie tips in het achterhoofd te houden:

Tip 1 Zorg voor een casus die **uit het werkveld gegrepen** is. Een realistische casus werkt motiverend en creëert een openheid op de wereld. Je kunt bij een actueel thema aansluiten om het realistische karakter van je casus te versterken. Ga bijvoorbeeld bij je contacten in het werkveld na met welke vragen, problemen en uitdagingen zij momenteel kampen. Vraag of zij eventueel bereid zijn om het winnende ontwerp van de studenten in hun aanbod of werking op te nemen. Je kunt de studenten ook een beurs laten organiseren waar ze hun werk aan (fictieve) opdrachtgevers voorstellen.

Tip 2 Zorg dat je casus aanzet tot **echte interactie en samenwerking**. De routeplanner zorgt ervoor dat de interactie tussen je studenten op gang komt. Maar ook bij het maken of zoeken van je casus is het belangrijk dat je dit aspect in het oog houdt: is je casus zo opgesteld dat je studenten uitgenodigd worden om hun opinie te verwoorden, een besluit te nemen of op zoek te gaan naar een oplossing voor een probleem? Of is je casus veeleer 'klassiek' opgesteld waardoor het meer weg heeft van een invuloefening waarbij je studenten niet hoeven samen te werken om de opdracht te kunnen voltooien?

Tip 3 Zorg voor een **kloof** die studenten in een **veilig klimaat** kunnen overbruggen. Schotel de studenten iets voor waarvan je weet dat ze het aankunnen maar op dit moment nog niet onder de knie hebben. Op die manier voelen studenten zich uitgedaagd én is de kans groot dat ze met elkaar in interactie gaan om de kloof te overbruggen. Bij het overbruggen van de kloof is naast interactie met medestudenten ook andere ondersteuning nodig. Die wordt aangeboden door de routeplanner en de docent die rondloopt en ondersteunt waar nodig. Denk daarbij aan het creëren van een veilig klimaat, waarin studenten mogen experimenteren en fouten mogen maken. Leeft in jouw klas het idee dat fouten een *hotspot for learning* zijn?

Carolien Frijns

—
 Figuur 10: Studenten Lerarenopleiding Secundair Onderwijs (Groep T, 2012-2013) schetsen een mogelijke aanpak voor hun casus.

Als Bijlage 1 bij deze handleiding vind je voorbeeldcasussen bij een aantal sectoren, zoals onderwijs, gezondheid en technologie. Die casussen kun je, als ze voor jouw opleidingsonderdeel relevant zijn, overnemen of als opstapje gebruiken om zelf sterke casussen te ontwikkelen en/of te identificeren.

—
 Figuur 11: Studenten Lerarenopleiding Secundair Onderwijs (Groep T, 2012-2013) experimenteren met een mogelijke aanpak voor hun casus.

Carolien Frijns

Hoofdstuk 2:

Aan de slag!

De routeplanner ondersteunt je bij de vormgeving van krachtig en interactief onderwijs. Studenten krijgen niet (alleen) klassikaal les maar werken (ook) in kleine groepjes aan hun opdracht. Als docent loop je rond en ondersteun je waar nodig. Op die manier ontstaat er veelzijdige interactie in je klas: tussen jou en de studenten, en tussen de studenten onderling. Om hiervan een concreet beeld te krijgen, kun je twee time-lapse video's bekijken. Daarin zie je hoe verschillende groepen studenten met een papieren testversie van de routeplanner werken.

—
Figuur 12: Screenshot uit een time-lapse video waarin je ziet hoe studenten en docenten met een papieren testversie van de routeplanner aan de slag gaan.

Klik hier om time-lapse 1 (vooraanzicht van de klas) te bekijken. Klik hier om time-lapse 2 (achteraanzicht van de klas) te bekijken.

In de time-lapse video zie je hoe studenten Lerarenopleiding Secundair Onderwijs in twee lesuren het proces doorlopen. Ze bouwen hun routeplanner zelf op, maken kennis met het

denkproces dat gepaard gaat met 21e-eeuwse communicatie en schetsen een eerste ontwerp van lesmateriaal voor verschillende groepen leerlingen in het secundair onderwijs. Vervolgens gaan ze zelfstandig aan de slag door het materiaal verder uit te werken en, indien mogelijk, eens uit te proberen bij de doelgroep. Bij de volgende les nemen ze hun uitgewerkte ontwerpen mee en kruipen ze in de huid van elkaars doelgroep. Ze proberen hun zelfgemaakte lesmateriaal uit door aan elkaar les te geven. Binnen deze korte tijdsspanne maken de studenten kennis met het denkproces en ontwerpen ze zelf een eerste ontwerp. Ze krijgen op die manier een interactieve inleiding tot 21e-eeuws communiceren, toegespitst op hun opleiding. Dat is een eerste mogelijk scenario om met de routeplanner aan de slag te gaan.

Algemeen genomen zijn er drie scenario's om de routeplanner in je onderwijspraktijk in te zetten:

Figuur 13: Drie scenario's om met de routeplanner aan de slag te gaan

Deze drie scenario's impliceren een steeds intensievere inzet van de routeplanner in een opleidingsonderdeel. Hieronder vind je meer uitleg bij elk scenario.

2.1 Scenario 1: de routeplanner als inleiding tot doelgericht communiceren

Als je je studenten op korte tijd, ongeveer twee lesuren, kennis wil laten maken met het proces om een communicatieopdracht uit te voeren, dan kun je met scenario 1 aan de slag. Dit scenario is gebaseerd op onderstaand stappenplan⁶ waarbij de nadruk ligt op het denkproces dat gepaard gaat met de routeplanner.

- **Beginsituatie:** De tafels in de klas worden zo gezet dat de studenten in **groepjes** samen zitten. Elk groepje bestaat uit vier tot acht studenten. Op elke groepstafel legt de docent de middelste zeshoek klaar, enkele whiteboardstiften van het merk Edding, type 28 en een set post-its.
- **Stap 1:** De docent deelt de **casussen** uit en geeft aan wat hij/zij van de studenten verwacht (bijvoorbeeld: deadline, evaluatiecriteria). Het kan zo zijn dat de hele klas met dezelfde casus werkt of dat elk groepje studenten een andere casus krijgt. Meer informatie over het ontwikkelen of identificeren van een sterke casus vind je in paragraaf 1.3.
- **Stap 2:** De studenten lezen de casus en schrijven op de **post-its** op hoe ze de uitdaging intuïtief zouden aangaan. Dit doen de studenten individueel. Ze schrijven elk idee op een afzonderlijke post-it.
- **Stap 3:** De studenten krijgen de **grote zeshoeken**. Ze worden uitgenodigd om, in onderling overleg, een logisch proces – een routeplanner – rondom de middelste zeshoek te leggen.

⁶ Het stappenplan werd in de opleidingen vermeld in voetnoot 1 aan de praktijk getoetst en naar aanleiding daarvan geoptimaliseerd.

- **Stap 4:** De studenten worden uitgenodigd om, één voor één, hun ideeën aan elkaar voor te stellen en de bijhorende **post-it op de routeplanner** een plaats te geven. Bij welke fase vinden ze dat elk idee past? Ideeën die nergens lijken thuis te horen, mogen ze op de middelste zeshoek plakken.
- **Stap 5:** De studenten wordt gevraagd om over de verdeling van hun post-its te **reflecteren**. Waar situeren de post-its zich? Zijn er zeshoeken met meer post-its dan andere zeshoeken? Waarom?
- **Stap 6:** De studenten krijgen de set met **kleine zeshoeken**. Een student verdeelt alle kleine zeshoeken op willekeurige wijze onder alle groepsleden. Ieder groepslid bekijkt zowel voor- als achterkant van iedere kleine raat. Daarna leggen ze om de beurt aan elkaar uit welke kleine zeshoeken ze hebben ontvangen. Samen leggen ze de kleine zeshoeken op een volgens hen logisch bijpassende grote zeshoek. Studenten kunnen ook nieuwe kleine zeshoeken toevoegen door gebruik te maken van de blanco kleine raten: daarop kunnen ze schrijven welke stap volgens hen toegevoegd moet worden.
- **Stap 7:** De studenten worden uitgenodigd om hun groepstafel te verlaten en bij een ander groepje studenten te gaan **spieken**. Hoe heeft het andere team de routeplanner opgebouwd? Waar hebben zij hun post-its geplakt? Daarna keren de studenten terug naar hun eigen groepstafel. Ze passen hun routeplanner aan als ze dat wensen. De docent kan dit moment aangrijpen om groepjes die tot een andere fasering zijn gekomen aan elkaar te laten uitleggen waarom ze tot die fasering zijn gekomen en of dit spiekmoment hen heeft doen twifelen aan hun initiële idee.
- **Stap 8:** De studenten krijgen de URL van de **website** (<https://associatie.kuleuven.be/np/beecom>) en worden uitgenodigd om hun routeplanner met die van de website te vergelijken. Ze mogen hun routeplanner aanpassen, maar zijn dat niet verplicht. In beide gevallen worden de studenten aangemoedigd om hun keuze te beargumenteren.
 - o Als je merkt dat de studenten geneigd zijn om de routeplanner van de website klakkeloos over te nemen, moedig je studenten dan aan om nog eens goed na te denken: "Waarom verleggen jullie die zeshoeken? Stel dat de websiteontwikkelaars niet zo nauwkeurig waren / tijdens het bouwen van de website in slaap zijn gevallen / ... en bijgevolg een fout hebben gemaakt, dan nemen jullie die fout nu over. Denk nog eens na. Wat is voor jullie casus een logische volgorde? Waarom?"
 - o Als je merkt dat er net het omgekeerde gebeurt en studenten zonder de website grondig te bekijken zeggen: "bwa, 't zal zo wel goed zijn..." moedig dan aan om hun fasering toch nog eens onder de loep te nemen. Als ze nu niet grondig te werk gaan, dan hebben ze straks extra werk omdat ze dan moeten terugkeren naar een eerdere fase.
- **Stap 9:** De studenten worden uitgenodigd om een **planning** op te stellen. Ze beslissen samen hoe ze de beschikbare tijd over de verschillende fasen verdelen.
- **Stap 10:** De studenten maken kennis met de verschillende fasen en het achterliggende **denkproces**. Ze voeren de stappen niet (allemaal) uit.

Dit stappenplan is beschikbaar als PowerPoint-presentatie die je klassikaal kunt projecteren. Je vindt het stappenplan onder de knop "Downloads" op de website. Hoeveel tijd er aan elke stap besteed moet worden, staat niet vast. Dit kan variëren per groep studenten: als je merkt dat een bepaalde groep studenten een fase heeft afgerond, dan kan je deze groep alvast de instructie van de volgende stap geven.

2.2 Scenario 2: de routeplanner als flexibel onderwijs- en evaluatie-instrument

Het is mogelijk dat een bepaalde fase van de routeplanner al aan bod is gekomen in andere opleidingsonderdelen. In dat geval kun je ervoor kiezen om de studenten minder aandacht te laten besteden aan de bijbehorende grote en/of kleine zeshoeken.

Het is eveneens mogelijk dat een aantal grote en/of kleine zeshoeken voor jouw opleidingsonderdeel zo belangrijk zijn dat studenten ze niet mogen overslaan, of dat je hen wilt aanmoedigen om die wat uitgebreider te behandelen dan andere zeshoeken. In dat geval kun je ervoor kiezen om die zeshoeken het label *verplicht* of *aanbevolen* te geven door er een sticker op te plakken.

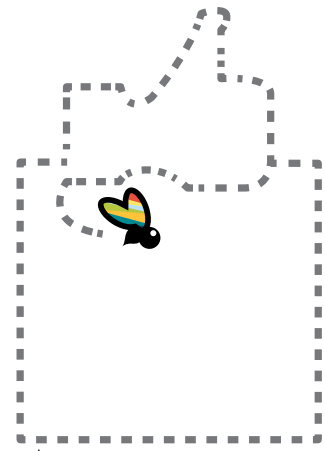
Ook het stappenplan kun je aanpassen: verwijder de slides die voor de situatie van jouw studenten niet relevant zijn (of laat ze louter ter illustratie staan), of voeg slides toe als er voor jouw opleidingsonderdeel stappen toegevoegd moeten worden.

2.3 Scenario 3: de routeplanner als integraal onderwijs- en evaluatie-instrument

Je kunt de routeplanner ook als integraal onderwijs- en evaluatie-instrument bij jouw opleidingsonderdeel inzetten. Dan is de routeplanner een uitvalsbasis die studenten gedurende de looptijd van het opleidingsonderdeel gebruiken om hun denk- en ontwikkelproces een plaats te geven en hun ontwerp organisch te zien groeien.

Hoeveel tijd er aan elk onderdeel besteed wordt, is afhankelijk van de mogelijkheden binnen de specifieke opleiding. Om je studenten de mogelijkheid te geven voldoende tijd aan een bepaalde fase te werken, is het aan te raden om de verschillende fasen – *Verkennen*, *Concept(en) bedenken*, *Ontwikkelen*, *Testen en optimaliseren*, *Uitvoeren* en *Evalueren* – over meerdere lessen te verdelen zodat de studenten thuis en/of gedurende de lessen een bepaalde fase verder kunnen uitwerken. Je volgt hiervoor hetzelfde stappenplan als in scenario 1 maar met een uitgebreidere stap 10. Het verschil is dat studenten in dit scenario niet alleen kennismaken met het denkproces dat gepaard gaat met de routeplanner maar ook de verschillende stappen uitvoeren. Dat doen ze door met de wegwijzers op de website te werken.

- **Stap 1 tot en met 9:** zie scenario 1, paragraaf 2.1
- **Stap 10:** De studenten doorlopen het proces, fase per fase. Voor elke fase vinden ze op de website de nodige steun. Daarnaast vinden ze steun bij elkaar: zowel bij de eigen groepsleden als bij de andere groepen studenten. Het is bijvoorbeeld mogelijk om een aantal spiekmomenten en “like- en dislike”-momenten in te lassen, waarbij de groepjes bij elkaar een kijkje nemen, elkaars werk beoordelen en hun oordeel onderbouwen. De “(dis)like”-duimpjes zijn opgenomen in het fysieke routeplannerpakket. Op de website vind je recente informatie over de beschikbaarheid van routeplanners in Nederland en Vlaanderen. Je kunt, indien nodig, zelf “(dis)like”-duimpjes downloaden en afdrukken. Je vindt ze op de website bij “Downloads”.

Figuur 14: “like” bij de routeplanner

- o Bij de fase *Concept(en) bedenken* is het interessant om studenten aan te moedigen twee tot drie verschillende concepten uit te werken. Sommige studenten gaan zo in hun eerste idee op dat ze andere, wellicht betere mogelijkheden over het hoofd zien.
- o Als je merkt dat studenten gedurende een specifieke fase tegen de muur lopen of de verkeerde beslissing nemen, probeer ze dan niet direct te corrigeren, maar stel vragen die uitdagen om hun werk kritisch te bekijken: “Waarom nemen jullie deze beslissing? Zouden jullie dit ook anders kunnen aanpakken? Hoe?”
- o Als je merkt dat twee groepjes met een soortgelijke casus andere opvattingen over communicatie ontwikkelen, stimuleer de groepjes dan

om bij elkaar te gaan kijken: "Doen zij hetzelfde? Waarom wel of niet? Wat is voor jullie casus een goede insteek? Waarom?"

- o Als je merkt dat studenten de verkeerde richting uit dreigen te gaan, las dan een klassikaal moment in waarin je allereerst de interactie tussen groepjes van studenten stimuleert. "Ik heb gemerkt dat dit groepje de casus zo aanpakt, en dat groepje het zo doet. Waarom pakken jullie dat zo aan? Kijken jullie [ander groepje] er ook zo naar? Waarom wel of niet?" Zo krijgen studenten de kans om van elkaar te leren.

De middelste zeshoek, waarop studenten met whitebordstiften van het merk Edding, type 28 onder andere hun ideeën kunnen uitwerken, en de "(dis)like"-duimpjes kun je gemakkelijk schoonmaken met wasbenzine. Je kunt ook met kladpapier of post-its werken die je op de genoemde onderdelen plakt.

2.4 Welke rol neem je als docent op?

De routeplanner is bedoeld om jouw handen vrij te maken zodat je individuele studenten beter kunt ondersteunen. Hoe werkt dat precies? Om die vraag te beantwoorden, bekijken we beknopt het gedachtegoed dat aan de routeplanner ten de grondslag ligt.

De routeplanner is gebaseerd op het ideeëngoed van taakgericht onderwijs. Taakgericht onderwijs gaat uit van het idee dat "mensen taal [en inzicht in doeltreffend communiceren] verwerven om er functionele, communicatieve dingen mee te doen en door er functionele dingen mee te doen" (Van den Branden, 2000, p. 3, tekst tussen haken is een eigen aanvulling). Vanuit het taakgerichte ideeëngoed zijn doelen het best ingebed in een realistisch kader, een levensechte situatieschets die studenten uitdaagt om met de taak aan de slag te gaan.

Doelen heeft hier evenwel een dubbele betekenis. Ten eerste: het doel van een activiteit is om studenten voor te bereiden op situaties die ze in het leven na de hogeschool tegenkomen. Activiteiten moeten dus realistisch, authentiek zijn. Ze zijn als het ware uit het werkveld gegrepen. Ten tweede: de activiteit zelf moet aan een doel werken en tot een uitkomst leiden. Bij een invuloefening is er, behalve van een ingevuld blad, geen sprake van een eindresultaat. Bij een casus is dat wel het geval: studenten proberen via goede communicatie de feitelijke situatie in de wenselijke situatie te veranderen. Ze werken op die manier naar een concreet doel.

De rol van de docent is hierbij belangrijk. In een taakgerichte omgeving is de docent niet (meer) degene die alle regels uitlegt, die het tempo bepaalt en die het meest aan het woord is. In een taakgerichte omgeving zijn het de studenten zelf die op zoek gaan naar antwoorden, die hun tempo bepalen en die het meest aan het woord zijn. De docent treedt hierbij op als begeleider die verschillende groepjes studenten op maat ondersteunt.

Dat betekent dat je bij het werken met de routeplanner niet steeds frontaal werkt, maar veel rondloopt terwijl je studenten aan hun casus werken. Door deze opzet heb je je handen vrij om je studenten te observeren en op maat te ondersteunen. Figuur 15 geeft deze situatie visueel weer.

Figuur 15: Door de opzet van de routeplanner heb je als docent de handen vrij om studenten op maat te ondersteunen (Studenten Lerarenopleiding Secundair Onderwijs, Groep T, 2012-2013).

Hoofdstuk 3:

Hoe gaat het?

Je studenten zijn volop bezig met het werken aan hun casus, maar je hebt geen duidelijk beeld van hoe ze ervoor staan. Hoe gaan je studenten met de casus aan de slag? Op welke manieren pakken ze het probleem aan? In hoeverre besteden zij aandacht aan de verschillende fasen? In hoeverre duiken ze in andere bronnen dan wat meteen bij de hand ligt om het onderwerp en hun doelgroep te leren kennen? Hoe is de dynamiek in elk groepje?

In dit hoofdstuk vind je een aantal tips om je studenten gedurende de lessenreeks en aan het einde ervan te evalueren. Voordat we daarop ingaan, bekijken we eerst om welke redenen je evalueert en wat er geëvalueerd kan en moet worden.

3.1 Wat betekent *evalueren* en waarom doen we het?

Met *evalueren* bedoelen we het verzamelen van gegevens om de ontwikkeling van studenten in kaart te brengen. De vraag is vervolgens waarvoor deze gegevens gebruikt worden. Er zijn drie mogelijke functies:

- *De informatieverstrekken de functie:* om studenten, ouders, collega's en andere instanties in te lichten over de ontwikkeling van studenten.
- *De ondersteunende functie:* om studenten een beter inzicht in hun eigen ontwikkeling te geven en om docenten een beter inzicht in de eigen onderwijspraktijk te bieden zodat die, waar nodig, bijgestuurd en geoptimaliseerd kan worden. Daarnaast kunnen evaluatiegegevens ook dienen om samen met partners buiten de hogeschool (bijvoorbeeld stagementoren, praktijkbegeleiders) na te denken over hoe studenten beter ondersteund kunnen worden.
- *De besluitvoerende functie:* om te bepalen of studenten de doelstellingen van de opleiding behaald hebben. (Naar: Bogaert & Van den Branden, 2011, p. 118)

Dat evaluatiegegevens iets vertellen over het functioneren van studenten (informatieverstrekken de en besluitvoerende functie) is waarschijnlijk een gangbare interpretatie. Maar dat is niet het hele verhaal. Die gegevens vertellen ook iets over het onderwijsaanbod zelf (ondersteunende functie). Als er stevast voor een bepaald opleidingsonderdeel laag gescoord wordt of als studenten er niet helemaal in slagen om het geleerde in de praktijk in te zetten, dan kan dat iets met de kwaliteit van het onderwijsaanbod te maken hebben. De routeplanner daagt studenten uit om op zoek te gaan naar antwoorden op realistische vraagstukken en nodigt docenten uit om niet alleen over de ontwikkeling van hun studenten te reflecteren maar ook over de vormgeving van hun eigen onderwijspraktijk.

3.2 Wat evalueer je?

Uiteraard evalueer je de doelstelling(en) waaraan je opleidingsonderdeel werkt. Het ligt voor de hand: als je wil nagaan of leraren in spe een toegankelijk briefje voor ouders kunnen schrijven, dan evalueer je deze competentie niet in eerste instantie door een spelling- of grammaticaopdracht te geven. Je laat hen daarentegen dat briefje schrijven en je gaat samen met de medestudenten en eventueel de ouders van de stageschool na in hoeverre het briefje toegankelijk is. Als ouders bijvoorbeeld zwemspullen moeten meegeven aan hun kind, en ze doen dat (op basis van het briefje), dan kun je stellen dat de communicatie geslaagd is.

Je evalueert dus waaraan je in je opleidingsonderdeel werkt. In je evaluatie kun je verschillende domeinen onderscheiden, zoals "leren leren" en "vakinhoudelijke kennis". De routeplanner ondersteunt bij de ontwikkeling van onderstaande gelaagdheid van competenties: (1) het eigen leerproces vormgeven, (2) het denk- en ontwerpproces met betrekking tot 21e-eeuwse communicatie vormgeven en (3) specifieke vaardigheden verwerven met betrekking tot ICT, grafische vormgeving, taal en *user-centered design*.

Figuur 16: De gelaagdheid van competenties waarop de routeplanner inspeelt.

3.3 Hoe evalueer je tussentijds?

Net doordat je als docent niet altijd aan het woord bent, heb je je handen vrij om groepjes studenten te observeren en te ondersteunen. Hoe gaat dat in zijn werk? Hieronder vind je enkele tips om het werk van je studenten tussentijds te evalueren.

Hoe?

- Door groepswork in de lessen te observeren. Noteer je indrukken in een notitieboekje en gebruik de observatiewijzer die je als Bijlage 2 vindt.
- Door bij je studenten na te gaan hoe zij de lessen ervaren: hoe gaat het? Wat gaat goed? Wat gaat minder goed?
- Door je studenten tussentijds reflectiesjablonen te laten invullen. Als Bijlage 3 vind je bij elke grote zeshoek een sjabloon dat je de studenten kunt laten invullen.
- Door een discussieforum op te zetten (bijvoorbeeld op Toledo, op Blackboard of in een Facebook-groep) en studenten uit te nodigen daar hun vragen over de inhoud van het opleidingsonderdeel te stellen en elkaar verder te helpen. De forumbijdragen bieden je een inkijk in de ontwikkeling van je studenten: wat vinden ze gemakkelijk, wat vinden ze moeilijk? Waarom? Hoe helpen ze elkaar verder? Welke gedachten ontwikkelen ze tijdens de looptijd van je opleidingsonderdeel?

Wanneer? Observeer je studenten op verschillende momenten. Dan krijg je een ruimer beeld van hen dan wanneer je alleen hun eindproducten beoordeelt.

Figuur 17: Terwijl je studenten in groepjes werken, kun je als docent observeren waar je studenten tegenaan lopen: wat gaat goed? Waarin kunnen ze groeien?

Wie? Jij als docent bent uiteraard de aangewezen persoon om je studenten te observeren en te ondersteunen waar nodig. Maar ook je collega's, je studenten zelf, praktijkbegeleiders en andere partners van de hogeschool of universiteit kunnen hierin een rol spelen. Als de casus van je studenten bijvoorbeeld in de stage ingepast kan worden of als zij tijdens de voorbereidingsfase contact opnemen met een organisatie buiten de onderwijsinstelling, dan kun je aan de contactpersonen vragen hoe zij het bezoek van je studenten ervaren hebben. Hoe verliep het contact? Welke vragen stelden je studenten? Meer over betrekken van andere beoordelaars dan jezelf lees je in de volgende paragraaf.

3.4 Hoe evalueer je je studenten aan het einde van de rit?

Aan het einde van de rit richt je je aandacht op het eindproduct van je studenten: in hoeverre slagen studenten er met behulp van de routeplanner en het opleidingsspecifieke aanbod in om tot degelijke communicatie met niet-vakgenoten te komen? Wat hebben de studenten geleerd, uitgetoetst, ervaren? En wat nog niet? Deze tips helpen je bij het realiseren van een krachtige eindevaluatie.

Tip 1 Organiseer een **"battle: users vs. designers"**. Laat studenten elkaars werk beoordelen door hen aan het einde van de rit in de huid van de doelgroep van een ander team te laten kruipen. Ze zijn dan de *users* van het communicatieontwerp van hun medestudenten. De *designers* verdedigen hun werk; ze hebben gedurende het proces een aantal weloverwogen beslissingen genomen die ze nu toelichten.

Figuur 18: Studenten Lerarenopleiding Secundair Onderwijs (Groep T, 2012-2013) beoordelen het zelfontwikkelde lesmateriaal.

Tip 2 Vorm een levensechte **jury**. Vraag je contacten uit het werkveld om de eindpresentaties van je studenten bij te wonen en als jurylid op te treden. Als je studenten een eindbeurs organiseren, nodig dan mogelijke opdrachtgevers en andere geïnteresseerden uit en vraag om een beoordelingsformulier in te vullen. Na afloop van de beurs kun je bijvoorbeeld de juryprijs (van de mogelijke opdrachtgevers) en de publieksprijs (van de geïnteresseerden) uitreiken. De master Bedrijfscommunicatie aan de KU Leuven organiseert elk jaar het opleidingsonderdeel Bedrijfscommunicatie in de praktijk (klik hier voor een beschrijving van dit onderdeel). In dit onderdeel moeten de studenten via interne en externe communicatie een crisis binnen een organisatie in goede banen leiden, en ontwikkelen ze voor een actueel thema een campagne die ze op een eindbeurs aan de opdrachtgever en het publiek voorstellen.

Carolien Frijs 2012

Figuur 19: Studenten Bedrijfscommunicatie (KU Leuven) presenteren hun campagne "Bach to basics", over de opleiding Musicologie, aan medewerkers van de faculteit Letteren.

Tip 3 Blik terug op het **proces**: welke weg hebben studenten afgelegd om tot een eindproduct te komen? Hoe verliep die weg? Bekijk je observaties die je gedurende de lessen maakte. Vraag aan studenten hoe zij het proces zelf ervaren hebben en hoe ze hun groepsproces beoordelen. Waren de taken goed verdeeld? Waarom wel of niet? Leg jouw en hun eigen beoordeling vervolgens naast elkaar: in hoeverre komen de beoordelingen overeen? Bekijk de wegwijzers bij de laatste grote zeshoek, *Evalueren*, om meer te weten te komen over technieken om te evalueren.

Carolien Frijns

—
Figuur 20: Studenten Lerarenopleiding Secundair Onderwijs (Groep 1, 2012-2013) kijken terug op het proces: ze bekijken de vorige les op een time-lapse video en merken onder andere op dat er een andere dynamiek is waar te nemen dan bij een klassikale les.

Hoofdstuk 4:

Nog eens!

Wat vonden je studenten van deze aanpak? Wat ging goed? Wat kon volgens hen beter? Hoe kijk je zelf terug op het werken met de routeplanner? Merk je verschillen met jaren waarin je nog niet met de routeplanner werkte? Hoe vonden, indien van toepassing, je collega's en andere contacten het werk van je studenten?

Om na te gaan wat je studenten van de werkwijze vonden, kun je een focusgroepgesprek organiseren, een enquête via Google Docs opstellen (raadpleeg de wegwijzer "Een online enquête opstellen" bij de fase *Verkennen*) en/of per mail een vragenlijst verspreiden. Je kunt onderstaande vragenlijst als leidraad gebruiken.

1. Hoe vond je het om met de routeplanner te werken?
2. Hoe vond je het om met de website te werken?
3. Hoe was het om met je team te werken? Hoe verliep de samenwerking?
4. Heb je het gevoel dat je iets uit deze lessenreeks hebt geleerd? Zo ja, wat? Waarom wel of niet?
5. Heb je suggesties ter verbetering van dit opleidingsonderdeel?

Uit de gesprekken met studenten en docenten blijkt onder andere dat studenten, door met de routeplanner aan de slag te gaan, een diepgaander inzicht in communicatieprocessen verwerven, vergeleken met studenten die niet met de routeplanner werken:

"Je gaat er vaak veel te snel van uit dat alle ouders wel begrijpen wat je communiceert. Hierbij had ik eerder nooit stilgestaan."

— student Lerarenopleiding Lager Onderwijs, KHLim

"Wat me enorm opviel als ik het vergelijk met andere jaren, waar we niet zo gestructureerd werken, is dat ze veel langer stilstaan bij de verschillende stappen in het proces met als eindresultaat dat ze degelijker en meer diepgaand de casus hebben ontleed."

— Kristien Coussement, taalbeleidscoördinator en lector bij Lerarenopleiding Secundair Onderwijs, Groep Tj

Ben je benieuwd naar meer getuigenissen? Onder de knop "Getuigenissen" op de website vind je filmpjes waarin studenten en docenten hun ervaringen delen.

Referenties

Voor wie meer wil lezen

Bogaert, N. & Van den Branden, K. (2011). *Handboek taalbeleid secundair onderwijs*. Leuven: Acco.

Gero, J.S. & Kannengiesser, U. (2004). The situated function–behavior–structure framework. In *Design studies*, 25(4), 373-391.

Houben, L. & Frijns, C. (2011). 'Kleine ingreep, groot effect!' Drie tips om je lessen taakgericht te maken. Nieuwsbrief Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO). Raadpleegbaar via de online nieuwsbrief van het CTO: http://www.cteno.be/downloads/nieuwsbrief/2011_09/nieuwsbrief_9_ingreep.pdf

Lievens J. (2010). Meervoudige geletterdheid als hoeksteen van een krachtig, hedendaags en sociaal inclusief hogeschooltaalbeleid. In Van Hoyweghen, D. et al. (red.). *Naar taalkrachtige lerarenopleidingen: bouwstenen voor taalbeleid* (pp. 35-52). Mechelen: Plantyn.

Lievens, J. & Frijns, C. (2013). Bee-com a 21st century communicator. A didactic toolkit for user-centred communication design in higher education. In *REM - Research on Education and Media*, 5(1), 119-131.

Maguire, M. (2001). Methods to support human-centred design. In *Int. J. Human-Computers Studies*, 55, 587-634.

Van den Branden, K. (2000). Zeven vragen over taakgericht onderwijs (en een poging tot antwoord erop...). Vonk, 29(3), 3-19. Raadpleegbaar via de website van het Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO): http://cteno.be/downloads/publicaties/van_den_branden_2000_zeven_vragen_over_taatgericht_onderwijs.pdf

Van den Branden, K. (2006). *Task-Based Language Education. From theory to practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Voor wie meer wil klikken

Bij de routeplanner hoort ook een **website**. Ga naar <https://associatie.kuleuven.be/np/bee-com> om de website te bekijken en in het aanbod aan praktijkvoorbeelden, wegwijzers en getuigenissen van docenten en studenten te grasduinen.

Om een concreet beeld van de routeplanner in de praktijk te krijgen, kun je twee **time-lapse video's** bekijken. In die time-lapse zie je hoe verschillende groepen studenten met een papieren testversie van de routeplanner werken.

Wil je in acht minuten leren hoe de routeplanner werkt? Op de website en op YouTube vind je een filmpje dat het hoe en waarom van de routeplanner toelicht. Ga naar <http://www.youtube.com/watch?v=NS9pKc8IM0E>

—
 Figuur 21: Screenshot uit een time-lapse video waarin je ziet hoe studenten en docenten met een papieren test-
 versie van de routeplanner aan de slag gaan.

Klik hier om time-lapse 1 (vooraanzicht van de klas) te bekijken. Klik hier om time-lapse 2 (achteraanzicht van de klas) te bekijken. Werken de hyperlinks niet? De volledige URL's naar de filmpjes vind je hieronder:

- Time-lapse 1: http://www.youtube.com/watch?v=_QLhdUmoZt8
- Time-lapse 2: <http://www.youtube.com/watch?v=q5mAiysTxaQ&>

Wil je meer tips over **breed evalueren**? Neem dan een kijkje op de Evaluattheek, www.evaluattheek.be. Op de Evaluattheek, weliswaar gericht op docenten Nederlands als tweede taal in het volwassenenonderwijs, vind je een informatiepunt en een databank met instrumenten over breed evalueren.

Ben je op zoek naar een overzicht van werkvormen om meer **user-centered** te werken? Neem een kijkje op onderstaande websites.

- Usewell project: www.usewell.be
- Usability Net: <http://www.usabilitynet.org/tools/methods.htm>
- "Educators design human-centered experiences every day, but don't think about it." (Uit de video Practice, <http://vimeo.com/22550716>) Bekijk de website van DesignThinking for Educators voor een tool toegespitst op user-centred design in het onderwijs: <http://www.designthinkingforeducators.com/>

Bijlage 1:

Voorbeeldcasussen

Hieronder vind je enkele voorbeeldcasussen gerangschikt op de sectoren gezondheid, onderwijs, bedrijfscommunicatie, technologie en informatica.

Alle casussen zijn fictief. Elke gelijkenis met reële personen of gebeurtenissen berust op louter toeval.

Sector gezondheid

Casus 1: Holebi en transgender bij de politie?

*Ontwikkeld door dr. Dagmar Versmissen en Annelies Deprez (Thomas More Antwerpen).
Gefest bij: studenten Toegepaste Psychologie (Thomas More Antwerpen).*

Commissaris Legrand (fictief) van de politie Zone Zuid te Antwerpen neemt contact met je op. Ze bekeek onlangs enkele reportages over gay bashing (agressief gedrag ten aanzien van holebi's omwille van hun seksuele geaardheid). In de reportages die zij daarover bekeek, werd gesteld dat holebi's en transgenders vaker te maken krijgen met discriminatie en agressie in vergelijking met de algemene bevolking, maar heel vaak niet naar de politie stappen omdat ze niet het gevoel hebben serieus te worden genomen.

Commissaris Legrand nam reeds contact op met het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding (CGKR) en het steunpunt Gelijkekansenbeleid. Daar werd haar bevestigd dat holebi's en transgenders inderdaad een hoger risico hebben om gediscrimineerd te worden en dat het eveneens klopt dat de gevallen van agressie niet altijd aangegeven worden. Verder werd haar ook meegedeeld dat fysieke agressie tegen holebi's en transgenders een probleem is dat zich vooral manifesteert in grote steden.

Op basis van deze wetenschap besluit commissaris Legrand dat er iets moet veranderen. Ze wil ten dienste staan van alle burgers, ook holebi's en transgenders. Ze zette dit onderwerp al eens op de vergadering van het korps. De reacties van het team waren lacherig en sommigen maakte zelfs wat schunnige moppen. Blijkbaar toonden ook de leden van haar korps (35 personen), zonder het zelf te beseffen, discriminerend gedrag. Hierdoor beseft ze dat enkel een oproep aan holebi's en transgenders om toch aangifte te doen van agressieve delicten tegen hun persoon niet voldoende zal zijn. Indien deze mensen op het moment van aangifte opnieuw geconfronteerd worden met (een lichte vorm van) discriminatie zal hen dit tegenhouden om in de toekomst hetzelfde te doen.

Casus 2: Roken bij psychiatrische patiënten?

*Ontwikkeld door dr. Dagmar Versmissen en Annelies Deprez (Thomas More Antwerpen).
Getest bij: studenten Toegepaste Psychologie (Thomas More Antwerpen).*

Bij Psychiatrische thuiszorg De Zonneblomme in Geel werken tien begeleiders. Zij begeleiden patiënten met een ernstige en chronische psychiatrische problematiek die in hun thuismilieu kunnen wonen. Ze gaan twee keer per week (of meer) langs aan huis bij de patiënten die ze volgen. Veel van deze patiënten zijn verstokte rokers. Acht van de tien medewerkers van De Zonneblomme ook. Nu is de leidinggevende (niet-roker) op een teamvergadering te weten gekomen dat er dikwijls samen een sigaret gerookt wordt. Dat gebeurt vaak bij de patiënt thuis, als ze op huisbezoek zijn. Dit is expliciet verboden in hun arbeidsreglement. De leidinggevende heeft dit besproken met het team, maar de rokende begeleiders geven aan dat ze door samen een sigaret te roken gemakkelijker een vertrouwensband opbouwen met hun cliënten. Daarenboven bevinden ze zich op dat moment op privéterrein, alleen met hun cliënt, waardoor toch niemand anders dat ziet. In het psychiatrisch ziekenhuis of dagcentrum roken begeleiders en patiënten al drie jaar niet meer samen, wat daar goed is ingeburgerd. De rokende begeleiders geven aan dat ze zich spontaan aan de regels houden in het ziekenhuis. Maar bij hun cliënten thuis ligt dat anders. De leidinggevende wil een polarisatie in het team tussen rokers en niet-rokers vermijden en roept je hulp in: hoe kan de leidinggevende dit het best aanpakken in het belang van de gezondheid van de cliënt?

Casus 3: Screening darmkanker bij allochtone mannen

*Ontwikkeld door dr. Dagmar Versmissen en Annelies Deprez (Thomas More Antwerpen).
Getest bij: studenten Toegepaste Psychologie (Thomas More Antwerpen).*

De Seefhoek is een kansarme wijk in Antwerpen waar veel mensen wonen van buitenlandse origine. De organisatie Radjul (fictief) is werkzaam in deze wijk en richt zich op Marokkaanse mannen van middelbare leeftijd. Radjul is een soort inloophuis waar de leden terecht kunnen voor allerlei vragen en informatie. Verder worden er ook bijeenkomsten en diverse activiteiten georganiseerd.

De gemiddelde leeftijd is van de leden 55 jaar, maar de meeste leden zijn gepensioneerd. De meeste van hen zijn hun hele leven als arbeider aan de slag geweest. De medewerkers van Radjul doen beroep op jouw hulp. De laatste jaren zijn namelijk een aantal leden van Radjul overleden aan de gevolgen van darmkanker. Darmkanker is de tweede meest dodelijke vorm van kanker in West-Europa. Bijna alle gevallen van darmkanker worden vastgesteld bij personen boven de 50 jaar. Indien darmkanker tijdig wordt gediagnosticeerd, is de kans op genezing evenwel erg hoog. Het is dus zeer zinvol om je boven de leeftijd van 50 jaar regelmatig te laten screenen voor darmkanker.

Helaas gebeurt deze screening aan de hand van een onaangenaam onderzoek, namelijk een coloscopie. Bij een coloscopie worden via een flexibele sonde die wordt ingebracht de darmen onderzocht. Wanneer de medewerkers van Radjul een eerste poging ondernamen om hun leden te overtuigen om zich te laten screenen, botsten ze op veel weerstand.

De concrete vraag die je van de medewerkers van Radjul krijgt, is om hun leden zover te krijgen dat ze zich jaarlijks laten screenen op darmkanker. Ze geven je de volgende praktische informatie:

- Het inloophuis is dagelijks open van 12 uur tot 18 uur.
- Iedere donderdagavond wordt er een bijeenkomst of activiteit georganiseerd tussen 18 uur en 21 uur.
- Radjul telt 108 leden. Alle leden zijn Marokkaanse mannen tussen 41 en 82 jaar oud.

- Ze spreken Arabisch, een beetje Nederlands en soms ook wat Frans.
- De medewerkers van Radjul zijn allemaal mannen. Sommige zijn van Marokkaanse origine en enkele onder hen zijn Vlaming.

Casus 4: Suïcidepreventiedraaiboek bij lectoren

*Ontwikkeld door dr. Dagmar Versmissen en Annelies Deprez (Thomas More Antwerpen).
Getest bij: studenten Toegepaste Psychologie (Thomas More Antwerpen).*

Een medewerker van de dienst Studie- en Studentenbegeleiding bij de hogeschool volgde de eerstelijnsconferentie rond geestelijke gezondheidszorg van de Vlaamse Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Dit gaf de aanzet om alle aanwezige info en expertise rond suïcidepreventie op de dienst te bundelen en te systematiseren. Er werd een volledig suïcidepreventiedraaiboek opgesteld. De medewerker is echter bezorgd dat wat erin staat, dode letter zal blijven. Als geen enkele lector het bestaan van dit suïcidepreventiedraaiboek en de inhoud ervan kent, kan de aanpak die erin staat, niet werken. Deze medewerker wil graag de lectoren informeren over het bestaan van dit draaiboek, maar wil de lectoren ook graag een 'signaaldetectie' functie laten vervullen. Een mail rondsturen met deze info en een link naar het draaiboek, is in haar ogen geen optie; gezien elke lector al 'verzuipt' in het mailverkeer. Ze roept jouw hulp in om bij alle lectoren een draagvlak te creëren voor dit boek en actief gebruik ervan te stimuleren.

Sector onderwijs

Casus 5: Een reis rond de wereld?

*Ontwikkeld door Carolien Frijns (CTO, KU Leuven) en Kristien Coussement (Groep T).
Getest bij: studenten Lerarenopleiding Secundair Onderwijs Aardrijkskunde (Groep T).*

Jullie zijn lid van de werkgroep 21e-eeuws lesgeven. Deze werkgroep behandelt wekelijks vragen van leerkrachten over hun klaspraktijk. Deze week vraagt Koen Van Aardem, leerkracht aardrijkskunde van secundaire school De Boom in Westouter, jullie werkgroep om hulp.

Koen merkt dat zijn leerlingen in het ASO de laatste weken weinig interesse voor zijn vak tonen. De leerlingen lijken de leerstof niet interessant te vinden en lijken de inhoud ook niet goed te begrijpen. Koen werkt voornamelijk klassikaal, en volgt daarvoor een handboek. Samen met de leerlingen worden de opdrachten luidop gelezen, uitgevoerd en de oefeningen opgelost. De opdrachten in het werkboek motiveren de leerlingen onvoldoende. De leerlingen weten niet waarom ze deze opdrachten moeten uitvoeren, wat ze daarbij leren en hoe ze dit moeten vertalen naar hun leefwereld.

Koen wil het eens anders aanpakken, maar hij weet niet hoe. Hij vermoedt dat een andere aanpak zou kunnen helpen, maar welke? Komende tijd wil hij met zijn leerlingen meer aan-

dacht aan toerisme en reizen besteden. Hij hoopt daarmee opnieuw hun interesse te winnen.

Jullie beantwoorden Koens vraag over een geschikte(re) aanpak. Jullie ontwikkelen ook motiverend, begrijpelijk lesmateriaal waarmee hij die aanpak in zijn klas kan uitproberen. Het materiaal moet voldoende zijn om Koens leerlingen gedurende twee lesuren te motiveren. Jullie houden bij het ontwikkelen van het lesmateriaal rekening met de volgende aspecten:

- De Boom heeft een publiek van voornamelijk Nederlandstalige leerlingen. Ze praten goed Nederlands maar hebben soms moeilijkheden met vaktaal en schooltaal. Zeker de leerlingen uit een lager sociaal milieu struikelen soms over de taal die Koen en de andere leraren gebruiken.
- De leerlingen van De Boom wonen allemaal in het dorp en lijken niet zoveel interesse te vertonen voor wat er buiten het dorp gebeurt.

Volgende week geven jullie het materiaal aan Koen en zijn leerlingen. Zij proberen het materiaal uit en laten jullie weten hoe het ging.

Figuur 22: Studenten Lerarenopleiding Secundair Onderwijs (Groep T, 2012-2013) gaan in authentiek materiaal op zoek naar inspiratie voor hun casus.

Casus 6: “Chips, da’s toch van patatten gemaakt?”

*Ontwikkeld door Carolien Frijns (CTO, KU Leuven) en Kristien Coussement (Groep T).
Getest bij: studenten Lerarenopleiding Secundair Onderwijs Biologie (Groep T).*

Jullie zijn lid van de werkgroep 21e-eeuws lesgeven. Deze werkgroep behandelt wekelijks vragen van leerkrachten over hun klaspraktijk. Deze week vraagt Fatima Schreurs, leerkracht biologie van secundaire school Palk in Antwerpen, jullie werkgroep om hulp.

Fatima merkt dat haar leerlingen in het TSO de laatste weken weinig interesse voor haar vak tonen. De leerlingen lijken de leerstof niet interessant te vinden en lijken de inhoud ook niet goed te begrijpen. Fatima werkt voornamelijk klassikaal, en volgt daarvoor een handboek. Samen met de leerlingen worden de opdrachten luidop gelezen, uitgevoerd en de oefeningen opgelost. De opdrachten in het werkboek motiveren de leerlingen onvoldoende. De leerlingen weten niet waarom ze deze opdrachten moeten uitvoeren, wat ze daarbij leren en hoe ze dit moeten vertalen naar hun leefwereld. Ze heeft gemerkt dat haar leerlingen veel chips en frisdrank nuttigen, ook al hebben ze net in het boek gelezen dat gezonde voeding belangrijk is. Toen Fatima laatst een opmerking over de chips maakte, zei een van haar leerlingen: “Maar mevrouw, da’s toch van patatten gemaakt...”

Fatima wil het eens anders aanpakken, maar ze weet niet hoe. Ze vermoedt dat een andere aanpak zou kunnen helpen, maar welke? Komende tijd wil ze met haar leerlingen meer aandacht aan voeding besteden. Ze hoopt daarmee opnieuw hun interesse te winnen, en ook hun eetpatroon te beïnvloeden.

Jullie beantwoorden Fatima’s vraag over een geschikte(re) aanpak. Jullie ontwikkelen ook motiverend, begrijpelijk lesmateriaal waarmee ze die aanpak in haar klas kan uitproberen. Het materiaal moet voldoende zijn om Fatima’s leerlingen gedurende twee lesuren te motiveren. Jullie houden bij het ontwikkelen van het lesmateriaal rekening met de volgende aspecten:

- Palk is een multiculturele school waar leerlingen naar school gaan die Nederlands vaak als tweede of derde taal verwerven. Voor hen is schooltaal/instructietaal niet altijd gemakkelijk.
- Ook Nederlandstalige leerlingen hebben moeilijkheden met vaktaal en schooltaal. Houd daar rekening mee.

Volgende week geven jullie het materiaal aan Fatima en haar leerlingen. Zij proberen het materiaal uit en laten jullie weten hoe het ging.

Sector communicatie

Casus 7: Ontwikkel een campagne over historisch-culturele studierichtingen

*Ontwikkeld door prof. dr. Koen Jaspaert en prof. dr. Baldwin Van Gorp (KU Leuven).
Getest bij: studenten Bedrijfscommunicatie (KU Leuven).*

Geef kandidaat-studenten uit het laatste jaar secundair onderwijs een realistisch en betrouwbaar beeld van de historisch-culturele studierichtingen bij Letteren (Geschiedenis, Kunstwetenschappen, Archeologie, Musicologie). Elk jaar komen heel wat studenten naar deze richting die geen realistisch beeld blijken te hebben van wat ze van de richtingen kunnen verwachten, en wat de richtingen van hen verwachten. De opleidingen zelf doen al heel wat inspanningen om die situatie te veranderen. De vraag is nu of je op basis van de informatie die de opleidingen je verschaffen, een campagne naar die kandidaat-studenten kunt opzetten. De opleidingen laten daarbij expliciet weten dat ze graag ook multimediaal, buiten de geplande infomomenten, hun verhaal aan de kandidaat-studenten kwijt zouden kunnen.

Figuur 23: Een studente, Bedrijfscommunicatie (KU Leuven, 2012-2013) stelt de campagne van haar team voor.

Carolien Frijns 2012

Aan de verantwoordelijken van de opleidingen hebben we gevraagd om een sessie te voorzien waarin alle relevante informatie die door de opleiding bezorgd wordt aan de communicatieteams verder bevraagd kan worden door de teams. Er kunnen op die feedbacksessies ook vragen rond die input gesteld worden. Jullie moeten zelf vragen stellen. De opleidingen zullen die dan beantwoorden, maar laten het afhangen van de studenten Bedrijfscommunicatie wat er aan bijkomende info wordt gegeven.

Presenteer op de beurs het concept van jullie campagne. De campagne die het best beoordeeld wordt, zal effectief ook uitgewerkt worden.

Sector technologie

Casus 8: Veiligheid op de werkvloer

Ontwikkeld door: Geert Leen, dr. Jeroen Lievens (FIW, KU Leuven)

Gebaseerd op: een masterproefproject aan FIW, KU Leuven

PlastiRex NV (fictief) is een Limburgse KMO die plastic koffietasjes en -lepeltjes produceert met spuitgietmachines. 3-assige robots nemen de gespuitsgiete producten uit de machines en leggen ze op een transportband voor verdere verwerking.

Jos Deprée, de zaakvoerder, neemt contact met jullie op omdat de veiligheid van zijn productielijnen niet voldoet. De laatste maanden hebben drie werknemers lichte verwondingen opgelopen op de werkvloer. Jos Deprée wil dat jullie de risico's in kaart brengen, aanpassingen doorvoeren die de arbeidsveiligheid verhogen en, ten slotte, de productiearbeiders informeren over het correcte en veilige gebruik van de machines.

Omdat er veel verloop is in het personeelsbestand, volstaat het niet om de productiearbeiders eenmalig te informeren. Deprée verwacht dat een nieuw aangeworven productiearbeider op een veilige manier weet om te gaan met de machines, zonder dat manuren vrijgemaakt moeten worden voor het geven van instructies. Deprée voegt eraan toe dat de productiearbeiders allerlei nationaliteiten hebben, en het Nederlands in wisselende mate beheersen.

Sector informatica

Casus 9: De digitale kloof gedicht?

Ontwikkeld door: Karine Nicolay (Thomas More Kempen).

Getest bij: studenten Toegepaste Informatica (Thomas More Kempen).

Je werkt voor een bedrijf dat nieuwe websites voor bedrijven en organisaties ontwerpt en ontwikkelt, logo's en huisstijl ontwerpt, webwinkels, webtoepassingen en content management systemen (CMS) opzet. Je bedrijf heeft al tien jaar ervaring en maakt websites met alle basisvoorzieningen in een modern ontwerp. De website wordt op maat van de klant gemaakt, aangepast aan zijn wensen en imago.

Je bedrijf staat bekend voor zijn betrouwbare websites

- met mooi en origineel ontwerp
- die de klant gemakkelijk zelf up-to-date kan houden met het CMS
- die voldoen aan de laatste webstandaarden
- met professionele teksten op maat van de doelgroep
- die scoren in zoekmachines zoals Google

Een van je klanten is een overheidsagentschap met als opdracht het dichten van de digitale kloof. Niet iedereen kan immers de razendsnelle evolutie van computers en het internet volgen. Volwassenen zien hun kinderen en kleinkinderen met de computer experimenteren, maar hebben zelf soms weinig kennis van het internet. Ze weten doorgaans niet op welke wijze ze samen met hun kind veilig kunnen internetten.

Het agentschap heeft als taak volwassenen vertrouwd te maken met ICT en hen te tonen hoe ICT hun leven kan verbeteren. Daarom besloten zij voortaan maandelijks een informatiepakket uit te werken over een bepaald thema. Deze pakketten zullen vrij ter beschikking staan voor iedereen op een website en ze kunnen zowel door organisaties, instellingen als individuen gebruikt worden.

De pakketten moeten door iedereen begrepen kunnen worden, ook door mensen die nog niet veel van ICT en nieuwe media kennen. Op de website van je bedrijf las het agentschap dat jullie gespecialiseerd zijn in professionele teksten op maat. Daarom kwamen zij bij jullie terecht.

Het eerste pakket gaat over het thema 'computerbeveiliging' in al zijn aspecten. Hierover willen ze niet alleen een brochure op papier, maar ook een website op maat van het grote publiek.

Bijlage 2:

Observatiewijzer

Op de volgende pagina vind je de observatiewijzer die je kunt gebruiken om gedurende de lessenreeks bij te houden hoe je studenten te werk gaan. De observatiewijzer wordt op het niveau van de studentengroep ingevuld (vier tot acht studenten). In de observatiewijzer is ook ruimte voor observaties met betrekking tot individuele groepsleden.

In het vak **“Algemene gegevens”** noteer je om welke groep studenten het gaat, met welke casus zij werken en hoe lang zij daaraan werken. De looptijd kan overeenkomen met de looptijd van de lessenreeks maar dat is niet noodzakelijk zo. Het kan ook om een afgebakend praktijkgericht opleidingsonderdeel gaan waarvoor je de routeplanner wil inzetten.

In de kolom **“Tijdspad”** noteer je de datum waarop de studenten aan een bepaalde stap werken. Een uitgebreide beschrijving van de vermelde stappen kun je terugvinden in de gelijknamige wegwijzers op de website. Vanuit het idee dat ontwerpen geen eenmalige actie maar een iteratief proces is, zijn er drie vakjes voorzien waarin je een datum kunt noteren. Het is immers mogelijk dat de studenten na een bepaalde stap van de fase *Ontwikkelen* terugkeren naar de fase *Verkennen* omdat ze ontdekten dat ze nog te weinig achtergrondgegevens van de doelgroep hadden verzameld, of omdat recentere gegevens hun eerdere analyse nuanceren. Gaandeweg en aan het einde van de rit kun je aan de hand van de ingevulde observatiewijzer in één oogopslag zien aan welke stappen de studenten veel of weinig tijd hebben besteed.

In de kolom **“Observaties”** noteer je wat je ziet terwijl je studenten aan het werk zijn. Je kunt jezelf daarbij de volgende vragen stellen:

- Hoe gaan ze te werk? Hoe pakken de studenten deze stap aan?
- Wat gaat goed? Waarin kunnen ze groeien?
- Hoe is de sfeer in de groep? Werkt de groep op een constructieve manier samen? Of is er een student die steeds het voortouw neemt? Zo ja, hoe komt dat?

Observatiewijzer voor docenten

Algemene gegevens		Tijdspad			Observaties
Groep: Groepsleden: Casus: Looptijd:		Noteer in de cellen hieronder de datum/data waarop de studenten aan een bepaalde stap werken.			Noteer hieronder hoe de studenten te werk gaan om een bepaalde stap uit te voeren.
Verkennen	Op zoek naar meer informatie over hun onderwerp				
	Het probleem analyseren				
	Bepalen wat ze willen bereiken met hun communicatie				
	De doelgroep(en) bepalen				
	De doelgroep(en) beter leren kennen				
	De context van de communicatie leren kennen				
Concept(en) bedenken	Creativiteit losmaken				
	Hun centrale boodschap bepalen				
	Een moodboard maken				
	Een geschikt medium kiezen				
	Een geschikte communicatievorm kiezen				
	Kiezen uit hun concepten				

Ontwikkelen	Veelvoorkomende communicatievormen: richtlijnen en voorbeelden doornemen				
	Hun ontwerp grafisch vormgeven				
	Hun tekst/boodschap schrijven				
	Software doornemen om hun ontwerp op te maken				
	Vermijden van copyrightschendingen				
Testen en optimaliseren	Ontwerp testen bij de doelgroep				
	Ontwerp voorleggen aan een expert				
	Ontwerp voorleggen aan de opdrachtgever				
	Ontwerp voorleggen aan alle betrokkenen				
	Ontwerp optimaliseren aan de hand van testfeedback				
Uitvoeren	Definitief ontwerp laten drukken				
	Verspreiden				
	Mondelinge communicatie organiseren				
	Publiciteit maken				
Evaluëren	Controleren of de doelstellingen zijn behaald				
	Evaluëren met de opdrachtgever				
	Zelfs- en groepsevaluatie				

Bijlage 3:

Reflectiesjablonen

**1. Wat hebben jullie
in deze fase gedaan?**

**2. Waarom hebben jullie
dat gedaan?**

3. Wat zijn de resultaten?
